

A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENC JÓZSEF TUDOMÁNYEGYETEM TÖRTÉNETE

1872—1919

Báthory István, Bethlen Gábor, Mária Terézia főiskoláinak emléke, Aranka György, Döbrentei Gábor és Mikó Imre tudományszervező munkájának eredményei támogatták azt a mind szélesebb körökben hódító törekvést, hogy a megújult Magyarország második tudományegyetemét Kolozsvárt kell felállítani. Már az unió-bizottság kimondta 1848. augusztus 16-án, Szász Károly javaslatára, hogy „a kolozsvári lyceum tudományos egyetemmé egészítettessék ki, mely a pestinek módjára lesz szabályozandó és szintűgy egyenesen a közoktatási miniszter hatósága alá rendeltetik.“ A szabadságharc leveretése megakadályozta a nagy terv megvalósítását, míhelyt azonban a kiegyezés után a „két magyar haza“ egyesülési akarata mostmár véglegesen győzedelmeskedett, az egyetem gondolata újból felszínre került és lelkes pártfogóra talált *báró Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter személyében. A létesítendő tudományegyetem természetes alapjául a Báthory-egyetemből a viszontagságos sorsalakulás után is fennmaradt jogakadémia és orvos-sebészeti intézet kínálkozott; ezeket szólította fel 1868. február 8-án Eötvös, hogy tegyenek javaslatot egy új egyetembe való beolvadásuk és egyetemi karokká való átalakulásuk módjaira vonatkozólag. Egyúttal tárgyalásokat kezdett az Erdélyi Múzeum Egyesülettel, hogy gyűjteményeit az egyetem céljaira 50 évre engedje át. A két tanintézet rövidesen benyújtotta javaslatait s mind Kolozsvár közönsége, mind egész Erdély társadalma lelkes várakozással nézett a régi vágy beteljesülése elé. Eötvös 1869. őszi kolozsvári látogatása alkalmával határozott ígéretet tett az egyetem felállítására és ezirányú törvényjavaslatat 1870. április 7-én a képviselőház elé terjesztette. Mielőtt azonban a törvényjavaslat véleményezésével megbízott tizenötös bizottság megtehetette volna jelentését, Eötvös meghalt s a kolozsvári egyetem ügye a különböző oldalról érkező sürgetések ellenére is húzódtott, míg 1872. május 29-én *I. Ferenc József* király *Pauler Tivadar* vallás- és közoktatásügyi miniszternek meg nem engedte, hogy a tör-

Báró Eötvös József
1813—1871

vényjavaslatot és a költségvetést újból az országgyűlés elé terjessze, sőt az utólagos jóváhagyás reményében megbízta őt az egyetem szervezésének azonnali megindításával. Így a hivatalos lapban június 19-én kihirdették a pályázatot 42 tanári állásra s Lónyay Menyhért miniszterelnök, Pauler Tivadar és Tisza Lajos miniszterekkel Kolozsvárt ki is jelölte az egyetem központjául a volt erdélyi gubernium épületét.

A törvényjavaslat benyújtása (1872 szeptember 17) *Trefort Ágoston*ra, az új vallás- és közoktatásügyi miniszterre hárult, akinek nevéhez fűződik így nemcsak az egyetem tulajdonképpeni megalapítása, hanem annak az első évek nehézségein való átvezér-

lése is. A ház által elfogadott javaslatot a király október 12-én szentesítette s ettől kezdve az 1872 : XIX. és XX. törvénycikk biztosította a kolozsvári tudományegyetem létét.

A XIX. törvénycikk a tanszabadság elvének alapján állította fel a kolozsvári tudományegyetemet s a külön egyetemi törvény meghozataláig a pesti egyetem szabályzatát terjesztette ki rá ideiglenesen. Az egyetemet négy, éspedig 1. jog- és államtudományi, 2. orvostudományi, 3. bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi és 4. matematikai és természettudományi karra osztotta ; a két utóbbi mellé középiskolai tanárképzőintézet felállítását rendelte el. A továbbiakban kimondta, hogy a karok belső ügyekben egymástól függetlenek, egyenlőjogú, önálló testületek, élükön az évenként választott dékán, felettük pedig az egyetemi tanács áll, melynek elnöke a rector magnificus. A rendes és rendkívüli tanárok, tanítók és tanársegédek rendes évi fizetést húznak, a magántanárok általában előadásaik után járó tandíjban részesülnek. A tanárokat a király az illető kar meghallgatásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére nevezi ki, a

*I. Ferenc József mellszobra
az egyetem központi épületének előcsarnokában*

Pauler Tivadar
1816—1886

magántanárokat a kari képesítés után vagy tudományos érdemeik alapján ugyanazon miniszter jogosítja fel előadások tartására.

A tan- és szigorlati díjakat a miniszter a karok meghallgatása után állapítja meg. A XX. törvénycikk az egyetem felállításának és első felszerelésének költségeire 60.000 és az első félév rendes költségeire 41.731 forintot irányzott elő. Röviddel a törvénycikk szentesítése után megtörtént az első 40 tanár kinevezése is. Érdekes megjegyezni, hogy a bölcsészeti kartól független matematikai és természettudományi karral addig Európában csak a tübingai egyetem rendelkezett. Eötvös eredetileg protestáns teológiai kart akart negyedikül felállítani; majd

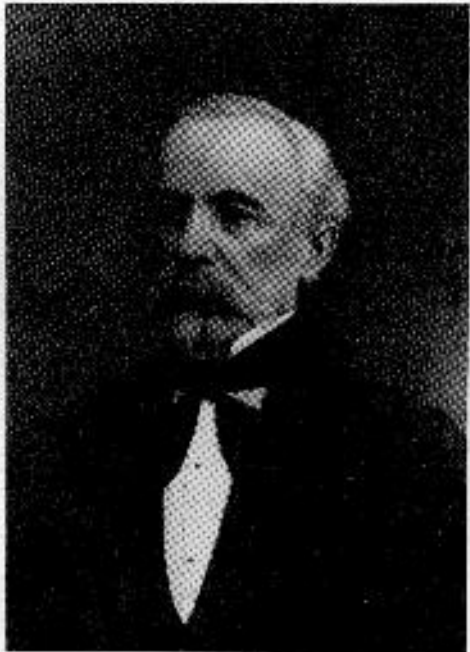
római katolikus és görögkeleti teológiai karok felállítására is történtek törekvések, sikertelenül. A különböző felekezetek teológiai oktatásának és az egyetem munkásságának egymást érintő kérdései később megnyugtató megoldáshoz jutottak.

A tanárok eskütételét és az egyetemi hatóságok alakuló gyűlését (1872. okt. 19) Mikó Imre vezette királyi biztosi minőségben; nála méltóbbat ez a kitüntetés nem is érhetett volna. „Ha szerencsés lehettem valaha — mondta meghatottan — gyenge erőmmel, de avval a hő szeretettel, mely amióta érezni és gondolkozni tudok, egész valómat buzdító és melegítő, éltem útjait megvilágosító lánggal égett szívemben törvényes koronás királyom, drága nemzetem és édes hazám irányában; ha kötelességeim lelkiismeretes teljesítésére célzó őszinte törekvéssel sikerült némi parányi érdemet szerezni: lelkem igaz meggyőződésével mondhatom, hogy ma veszem legszebb jutalmát, ma élvezem legszebb gyümölcsét.“ És kétségkívül így gondolkoztak, így éreztek azon a napon mindazok

az erdélyi hazafiak, akik nemzedékek nagy erőfeszítéseit folytató áldozatos munkájuk igazolását és feltett koronáját láthatták a kolozsvári tudományegyetem létrejöttében. *Imre Sándor* válasza a tanárok nevében bizonyosságát adta annak, hogy a professzorok is tudatában voltak hivatásuknak: a tudománynak ebben a magasztos és tiszta levegőjű műtermében a tudomány erejével ígértek kibékíteni minden felekezeti, nemzetiségi és egyéb elkülönző érdeket. Az egyetem megnyitó közgyűlését november 10-én tartották meg a városi Vigadóban (Redout), mely annyi nevezetes eseménynek, többek között Magyarország és Erdély törvényes egyesülésének is tanúja volt. Az első rektor, *Berde Áron*, ekkor mondotta el örökérvényű figyelmeztetését, hogy az egyetemet nem néma fala, hanem tanárainak szelleme alapítja meg. Másnap 258 beiratkozott hallgatóval megindult az egyetem munkája.

Valóban a szellem erejére volt szükség, hogy a fiatal tudományegyetem megállja a helyét, mert létének első évei súlyos küzdelemben teltek el. Egyetlen megfelelő helyisége a régi guberniumi épület volt, a jogi kar azonban már a katolikus gimnáziumba szorult s az orvoskari intézetek a rozoga Karolina-kórházban kaptak ideiglenes szállást. Az ország akkori pénzügyi helyzete miatt még a legszükségesebb

tudományos felszerelésben is nagy hiányok mutatkoztak. A tanárok fizetése a pesti egyetem professzoraiénál alacsonyabban volt megállapítva s ezért a kolozsvári tanárok szívesen cserélték el tanszéküket a jövedelmezőbb s emiatt előkelőbbnek tartott pesti katedrákkal, bármennyire is tiltakozott a kolozsvári egyetem, hogy másodrangúnak, a pesti előiskolájának tartsák. Eleinte még az önkormányzat tiszteletbentartásáért is küzdeni kellett, mert egy ízben a miniszter az illető karok megkérdezése nélkül nevezett ki tanárt, illetőleg előadót. Az egyetemi tanács megújított panaszaira és kérelmeire *Trefort Ágoston* elismerte ugyan az országgyűlés előtt, hogy „még fölötte sok a kolozsvári egyetem szükséglete s nem alaptalanok az egyetemi tanács ismételt fölterjesztéseiben nyilvánult követelések, aggodalmak, olykor feljajdulások is“, de segíteni az országos pénzügyi nehézségek miatt nem tudott s eleinte talán nem is akart komolyan, mert nem volt meggyőződve a kolozsvári egyetem életképességéről. Erdély azonban rövidesen megmutatta, hogy

Berde Áron
1819—1892

Trefort Ágoston
1817—1888

megérdemli a tudományegyetemet, egy évtized alatt csaknem megkétszereződött a hallgatók száma; ezeknek nagy többségét éppen az erdélyi részek adták. A tanárok és hallgatók hősie küzdelme a mostoha körülményekkel s az ezeknek ellenére elért eredmények végre annyira meggyőzték a minisztert, hogy feladva az egyetem Pozsonyba költöztetésének tervét, az intézménynek egyik lelelkesebb pártfogójává vált. A hangulatváltozásnak első kézzelfogható jele az új vegytani intézet építésének megkezdése volt (1880); ezt hosszú sorban követték az újabb intézetek, majd a központi épület. Az egyetem állandóságának biztosítására, a király 1881-ben

elrendelte az alapítólevél kiadását (a valóságban ez csak 1897-ben történt meg) és megengedte, hogy az intézmény a Ferenc József-tudományegyetem nevet viselje. Trefort halála (1888) után báró Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter nagy elődétől azt a szeretetteljes gondosságot is átvette, mellyel az miniszterségének második felében a kolozsvári egyetem iránt viseltetett. Minisztersége idején vált az egyetem az ország egyik legjobban felszerelt és legelőkelőbb tudományos központjává. 1895 nevezetes esztendő volt az egyetem történetében, mert ez évben nyitotta meg a rektor első ízben az új központi épületben a tanévet s röviddel rá a király is meglátogatta (ezúttal második ízben, először 1887-ben) a nevet viselő egyetemet. „Felsőges uram — mondta a rektor, mikor az új épület második emeletére vezette az idős uralkodót — magasra kell mennünk!” „A tudósoknak mindig magasra kell törekedniök” — válaszolt a király és mindent megszemlélve, az ifjúság zajos éljenzése között távozott. Látogatásának emlékére rektori és dékáni díszjelvényeket, pedellusi díszbotokat adományozott és Kolozsvárra is kiterjesztette a promotio sub auspiciis regis jogát. A kolozsvári egyetem ezután nem panaszkodhatott, hogy mostohagyermek a magyar műveltségnek.

Kitűnően, gyakran világviszonylatban is páriját ritkító bőkezűséggel felszerelt intézetei (pl. egyetemi könyvtár, állattani intézet), növekvő számú tanszékei és óriási ütemben szaporodó hallgatói, de a kebelében folyó tudományos munka is magasra emelték hazai és nemzetközi tekintélyét. „Ma már mindenki tisztában lehet azzal, — jelentette ki 1900. március 21-én Berzeviczy Albert miniszter a képviselőházban — hogy a kolozsvári egyetem nem csupán partikuláris érdek kielégítésére szolgáló eszköz, aminek eleinte néhányan hitték, hanem a nemzeti kultúrának kiváló fontosságú és horderejű tényezője. Ennek az egyetemnek fejlődése és felvirágozása legfényesebb cáfolata annak a kényelmes szépségszisztemnek, amelyet néhányan a harmadik egyetem lehetőségére nézve nemcsak finánciális okokból táplálnak.“ A szakminiszterek mindig elsőrendű feladatuknak tekintették nagy elődjük, Eötvös művének gyarapítását és figyelemmel kísérését ; ezt bizonyítja az is, hogy gyakran látogatták meg a magyar művelődés erdélyi központját ; Trefort 1881-ben és 1884-ben, gr. Csáky Albin 1890-ben, Wlassics 1902-

ben, Berzeviczy Albert 1904-ben, gr. Apponyi Albert 1907-ben és 1917-ben, gr. Zichy János 1910-ben és Jankovich Béla 1913-ban.

Az egyetem eredeti szervezeti szabályzata az ideiglenesség bélyegét viselte magán és hamarosan módosításra szorult. 1890-ben a szigorlati rendszer került átalakításra, 1892-ben új bölcsészdoktori szigorlati, 1900-ban új orvos-szigorlati szabályzatot dolgoztak ki. Nagyobb arányú változást hozott az új tanulmányi, fegyelmi és leckeépénz-szabályzat is (1892). 1895 óta a nők előtt is megnyílt az egyetemi tanulás lehetősége. 1899-től kezdve honosodott meg az adjunktusi intézmény és rendeződött a tanügyi segédzsemylyzet ügye. Azt a kívánságot,

Gróf Csáky Albin
1841—1912

hogy a felekezeti főiskolai oktatás, ha már az egyetemnek teológiai kara nincs, bensőbb kapcsolatba lépjen az egyetemmel, úgy elégtették ki, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1895-ben megengedte a kolozsvári református teológiai akadémia hallgatóinak, hogy a bölcsészeti és matematikai karokon heti 10 órával az egyetem rendes hallgatóit megillető összes jogokban részesüljenek és annakidején bölcsészdoktori szigorlatot tehessenek. 1897-ben a kegyesrendiek Kalazantinuma és az unitárius teológiai akadémia is megkapták ezt a kedvezményt. Az egyetem és a felekezeti főiskolák így gyümölcsöző együttműködést fejtettek ki. Az egyetem és a kereskedelmi akadémia kapcsolatának szabályozásával (1904) a kolozsvári főiskolai oktatás szerveinek összehangolása végleges kereteket kapott.

Itt kell szólanunk az egyetem kiegészítő intézményéről, a középiskolai tanárképzőről. Az egyetemet megalapító törvénycikk ennek felállítását is elrendelte, mégpedig a pesti intézet szabályzatának alapján. 1873. január 13-án a bölcsészeti és matematikai karok kiküldöttei *Szamosi Jánost* választották meg igazgatónak s ugyanakkor megnyitották az első, előkészítő jellegű tanfolyamot. A rendszeres működés a következő, 1873/74. tanévben kezdődött meg 16, egyenként 300 forint ösztöndíjat élvező rendes tanárjelölt-taggal. Ugyancsak 1873-ban alakult meg a kolozsvári országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság *Imre Sándor* elnöklete alatt. Első alelnöke *Hóman Ottó* volt. Mind a tanárképző intézet, mind a tanárvizsgáló bizottság szabályzata az idők újabb követelményeihez képest többször módosult, de ez nem okozott törést a mindvégig igen szép eredményeket felmutató munkában. 1874-ben megnyílt az intézet könyvtára és olvasóterme is, az egyetemi tanároktól vezetett gyakorlatokat mindig nagy számú hallgatóság látogatta. A kolozsvári tanárképzőintézetnek eleinte szintén nagy küzdelmet kellett vívnia fennmaradásáért. A szakkörökben és a közvéleményben az a meggyőződés alakult ki, hogy Magyarországon elegendő egy (a pesti) tanárképzőintézet s a kolozsvári megszüntetését követelték. A vita nagy port vert fel és a napilapokat is foglalkoztatta, míg végül az 1874-ben kiszállt miniszteri vizsgálóbizottság meg nem állapította, hogy az intézet működése minden tekintetben megfelelő és megszüntetése a magyar oktatásügynek érzékeny veszteséget okozna. Annak ellenére, hogy anyagi nehézségek továbbra is fennállottak és gyakorlóiskolát 1918-ig nem kapott, a kolozsvári tanárképzőintézet évről-évre kitűnően felkészült és helyüket mindig elismerten megálló tanárnemzedékeket bocsájtott útra. Így rövidesen nemcsak az erdélyrészi tanárság utánpótlását látta el, hanem az ország más vidékeire is juttatott kiváló tanügyi szakembereket. A kolozsvári tanárképző nevelő munkájának elismerése volt az a kinevezés is, mely egyik oszlopos tagját, *Hóman Ottót* a budapestvidéki tankerületi főigazgatói állásba szólította el.

Az egyetem fejlődését és tudományos munkáját mi sem jellemzi jobban, mint a tanszékek egyre szaporodó száma és tanárainak a magyar szellemi életben oly jóhangzású neve. Rajtuk kívül címzetes nyilvános rendkívüli tanárok, magántanárok és előadók szintén szép számmal vettek részt az egyetem

oktató és tudományos munkájában. A kolozsvári egyetem 1872 és 1919 között 149 magántanárt képesített, ezek közül 23 az egyetem rendes tanára lett, további 9 magántanár pedig az 1940-ben hazatérő egyetemen kapott tanszéket (Balás Elemér, Buza László, Dávid Lajos, Gelei József, Gyergyay Árpád, Sz. Nagy Gyula, Roska Márton, Szentpétery Zsigmond és Varga Béla). A hazatért egyetem tanárai közt egyébként többen vannak, akik doktori címüket a régi egyetem szereztek. Talán említeni sem kell, hogy a kolozsvári egyetem doktori és magántanárai közül sokan az egyetem szegedi éve alatt Szegeden és az ország többi egyetemén jutottak katedrához. Az egyetem

*Báró Wlassics Gyula
1852—1937*

1919 előtti tanárai közül egyébként csak kettő (*Bartók György* és *Győrffy István*) tért vissza tanárként az ősi székhelyre. A kolozsvári egyetem első 45 esztendeje tehát a tanári kar önutánpótlása szempontjából sem volt eredménytelen, tudományos színvonalát pedig jellemzi, hogy ez idő alatt 26 tanára kapott meghívást budapesti tanszékre.

A professzorok tudományos munkásságának méltatása nem tartozik előadásunk keretei közé, erről könyvünk más helyén történik méltó megemlékezés. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a nagyfontosságú szerepet, melyet az egyetem és tanárai Kolozsvár életében töltek be. Kolozsvár történelme folyamán mindig iskolaváros volt, nemcsak kereskedői és mesteremberei tették „kincses”-sé, hanem iskolái is, melyek századokon keresztül szellemi kincsekkel árasztották el egész Erdélyt. De az a halkszavú, előkelő Kolozsvár, melyben a szellem emberei foglalták el az első helyet, az egyetem megalapítása után született meg igazán.

Az ország második egyetemi városa sohasem volt „vidéki” város, a szó kibébbítő értelmében, szellemi téren mindig fővárosnak tudta és tartotta magát.

A legnagyobb magyar színészeket nevelő kolozsvári magyar színház, a magyar egyházak évszázadokra visszanyúló iskolái, az Erdélyi Múzeum gazdag gyűjteményei, a város társadalmának pezsgő kulturális élete már az egyetem létrejötte előtt megteremtették azt a légkört, melyben az egyetem és professzorai hamarosan megtalálták helyüket. A város életében az egyetem kezdettől fogva központi fontosságú tényező lett. Évnyitóit, évzáróit, doktoravatásait, ünnepeit, melyeket eleinte a Vigadó történelmi nevezetességű nagytermében, majd az új épület aulájában tartottak, a kolozsvári közönség a maga ünnepének is tartotta s mint ilyenén vett részt rajtuk. Hogy az egyetem mennyire összeforrott a város társadalmával, azt legjobban a magánosok által felajánlott ösztöndíjak és alapítványok szép száma mutatja. A tanárok mint városatyák, mint egyesületek vezetői és szervezői, mint a Múzeum Egyesület tagjai és állandó előadói s nem utolsósorban mint a társadalmi élet hangadó tényezői eleven hatóerőként működtek közre Kolozsvár századvégi felemelkedésében és országos jóhíre megalapításában. Az a nemzedék, amelyik még az utolsó világháború előtti Kolozsvár feledhetetlen hangulatának és képeinek emlékét őrzi, sohasem halványuló emlékeztében fogja tartani azt az egyetemi város hivatásához és szelleméhez igazán méltó, példamutató lelki egységet, mely a szellem embereit a város társadalmával és évszázados hagyományokra figyelmeztető patinás falaival egybekapcsolta.

Az egyetem élénken részt vett a nemzetközi tudományos életben is. A kapcsolatok felvételében a padovai egyetem állt első helyen. Ez a nagymultú intézmény, melynek falai között a kolozsvári egyetem történetében feledhetetlen emlékű Báthory István fejedelmen kívül annyi kiváló erdélyi magyar tudós tanult, elsőnek üdvözölte az újonnan alapított egyetemet. A leydeni, bolognai, lillei, glasgowi, sydneyi, newhaveni, osloei, dorpati, berlini, boroszlói, lemergi, athéni, groningeni egyetemek jubiláris ünnepein viszont a kolozsvári egyetem képviseltette magát vagy küldött üdvözlőt. Az egyetem kiküldöttei számos tudományos kongresszuson vettek részt, így Cambridgeben (2 ízben), Kairóban, Hamburgban, Madridban, Lüttichben, Athénben, Boroszlóban, Berlinben, Lisszabonban, Stockholmban, Brüsszelben (2 ízben), Párizsban (2 ízben), Nápolyban (2 ízben), Bécsben (2 ízben), Londonban (2 ízben), Prágában, Genfben, Rómában (3 ízben) és Hágában. Résztvett az egyetem a madridi (1897) és drezdai (1911) tudományos kiállításokon, továbbá a párizsi világkiállításon (1900), ahol 10 intézete kitüntetések is nyert. Saját székhelyén 1909-ben a nemzetközi orvoskongresszust, 1913-ban pedig a lengyel tudományos akadémia egy bizottságát látta vendégül. Különösen meleg fogadtatásban részesültek a kolozsvári egyetem kiküldöttei Paulus Diaconus történetíró cividalei emlékünnepén, ahol az első felszólalás joga Márki Sándornak jutott (1899) és a dorpati egyetem 100 éves jubileumán, ahol Pósta Béla üdvözlő szavait megkapó lelkesedéssel viszonozták (1902).

Magától értetődik, hogy a hazai tudományos- és közélet minden fontosabb megmozdulásán képviseltette magát az egyetem, a tudományos kongresszusokon,

kiállításokon éppen úgy, mint nagy ünnepi alkalmakkor, többek közt a milenárius kiállításon is. A nemzet nagyjait az egyetem a maga körében is megünnepelte s a tanárok és a hallgató-ifjúság élénken bekapcsolódtak Kolozsvár szellemi és társadalmi életébe. Az egyetem külső kapcsolatainak támogatását szolgálta a University Extension (szabadegyetem) intézményének bevezetése (1898) és a tiszteletbeli doktorok választása. A magyar és külföldi közélet és tudomány nagyságai közül többek közt gr. Csáky Albin és gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszterek, II. Vilmos német császár, id. és ifj. József kir. hercegek, Arz Arthur tábornok, P. Villari olasz történetíró, H. Poincaré francia termé-

Gróf Apponyi Albert
1846—1933

szettudós, Müller Frigyes erdélyi szász püspök, továbbá Gyulai Pál (az egyetem első díszdoktora), gr. Kuun Géza, Szilágyi Sándor, Szilády Áron, Thaly Kálmán, Thorma Zsófia, Kővári László tudósok és Fadrusz János, Hubay Jenő, Benczur Gyula művészek nyerték el az egyetem tiszteletbeli doktori címét.

Ami a hallgatókat illeti, számukról, tanulmányi eredményeikről és életükről tájékoztatást adnak a következő adatok. A hallgatók számaránya az egyetem első nyugodtabb négy évtizedében a következőképpen alakult :

Tanév (I. félév)	Jog	Orvosi	Bölcse- szet	Mathe- matikai	Gyógy- szerész	Összesen
1872/73	173	27	21	32	5	258
1882/83	227	93	71	39	26	456
1892/93	299	152	80	38	55	624
1902/03	1181	134	254	124	61	1754
1912/13	1467	491	186	92	107	2343

Negyven év alatt tehát több mint nyolcszorosára emelkedett a beiratkozottak száma. A szaporulat különösen a jogi karon feltűnő, ahol azonban a színvonal csökkenésével járt együtt. 1899 és 1909 közt a rektorok több ízben panaszkodtak beszámolóikban a jogi kar hallgatóinak pontatlan óralátogatására, hiányos készségére s arra a mindinkább elharapódzó felfogásra, mely szerint az egyetemről az ifjak nem tudást, hanem kenyérkereső pályát biztosító diplomát várnak. Apáthy rektor egyenesen a címkórság járványos kitörésének nevezte 1903-ban a legutóbb kiadott jogi és államtudományi doktori oklevelek magas számát (681 az egyetemen azévből kiadott összesen 718 oklevél közül!), de tiltakozott az ellen, hogy a budapesti egyetem rektora a kolozsvári egyetemet nyilvánosan „távol keleten vigan működő diplomagyár“-nak nevezte. Valóban ez a jelenség nem korlátozódott egyedül a kolozsvári egyetemre, sőt még Magyarországra sem, általános társadalmi okai voltak és a kolozsvári tanári kar öntudatosan, bár hiába küzdött ellene. Jogi oktatásunk betegség máig is tart és az illetékeseknek napjainkban is egyik legfőbb gondja. Hamis képet nyernénk a kolozsvári egyetem tudományos munkájának értékéről, ha csak a fentiekből ítélünk meg s nem vennők figyelembe azt, hogy például 1896 óta 28 királygyűrés doktoravatás történt kebelében s a kitüntetett ifjak közül többen éppen a jogi kar végzett hallgatói voltak. 1872 és 1912 közt 2155 pályatételből 835 tételre 1105 hallgató nyújtott be pályaművet s közülük 945 nyert jutalmat, ami szintén a tudományos érdeklődés elevenségét bizonyítja. Komoly készültséget árul el az 540 nyomtatott bölcsészdisszertáció is (ezek közt 184 matematikai és természettudományi), melyekből 40 történelmi, 28 magyar nyelvi és irodalmi, 19 geológiai és 17 más tárgyú Erdély szűkebb, sajátos kérdéseivel foglalkozik, ezzel is áldozva az egyetemet elszállásoló és fönntartó erdélyi földnek és szellemnek. Nem érdektelen tudni azt sem, hogy 18 értekezés a román nyelv és irodalom köréből készült, a német hallgatók pedig ugyancsak saját népük kérdéseivel foglalkozhattak értekezéseikben, az egyetem tehát nem hanyagolta el az együttélő népek műveltségét sem. Végül, ha végignézzük a 40 év alatt kikerült mintegy tízezer doktor névsorát, a magyar, román és erdélyi német közélet számos kiválóságának nevét találjuk meg benne, biznyságául annak, hogy a kolozsvári egyetem valóban az erdélyi népek nevelőiskolája volt és megvalósította azt a szép munkatervet, melyet Imre Sándor adott meg a tanárok esküvétele napján.

A kolozsvári diákélet mozgalmas volt, hiszen 1872 és 1919 közt a hallgatók összes száma a negyvenezret is meghaladta, de politikai szenvedélyek ritkán kavarták fel. Kezdetről fogva az Egyetemi Ifjúsági Kör-ön (1874) kívül az egyes karok hallgatói külön segítőegyesületekbe szervezkedtek; így alakultak meg sorban a Gyógyszerésztanhallgatók Segítő és Önképző Egyesülete (1872), a Joghallgatók Segítő Egyesülete (1873), a Középiszkolai Tanárjelöltek Segítő Egyesülete (1881) és az Orvostanhallgatók Segítő és Önképző Egyesülete (1887); ezeknek keretében a diáksegélyezésen kívül gyakran eredményes tudományos önképző munka is folyt. 1902-ben létesült a Kolozsvári Egyetemi Athletikai Club (KEAC), mely rövidesen az ország legjelentősebb sportegyesületei közé emelkedett, 1906-ban a

**MI ELSŐ
FERENCZ JÓZSEF**

ISTEN KEDVEZŐ KEGYELMÉBŐL
AUSZTRIAI CSÁSZAR

MAGYAR

Cseh, Dalmát, Horvát, Tót, Halics, Ladomer, Báns, Szerb, Kun és
Bolgár országok Aporos, egy Illyria, Jeruzsalem stb.

KIRÁLYA,

AUSZTRIA FÜRHERCEGE, TOSCANA ES KRÁKÓ NAGYHERCEGE, LOTHAR-
KINGJA, SALZBURG STEYER, KÖRUTYÁN, KRÁJNA ES BUKOVINA HERCEGE,
ERDELY NAGYFEJEDELME, MARENALÓRGGON, FEL- ÉS AL-OLGHA, MODONA,
PARMA, MACENZA, GUASTALLA, SINDRUCZIN ES ZÁTONI, TERCICIN, BRÁUL,
RAGUSA ES SARA STE. HERCEGE, HAMBURG, TÜRKI, KYBURG, GÖNCE
ES GRADISKA GRÓFJA, TRIENT ES BRIXEN FEJEDELME, FEL- ÉS AL-
ZSICZA S ISTRIA ÖMIRŐFJA, HOHENEMBS, FELDKIRCH, BERGENZ, BONNEN-
BERG STE. GRÓFJA, TRIENT, KATTARO ES A SELÁV HERCEGORSÁGI URA
S T E Y E R

A m. kir. Ferenc József tudományegyetem alapító oklevelének kezdőlapja

Kolozsvári Egyetemi Gyorsíró Egyesület, majd 1908-ban a Kolozsvári Egyetemi Énekkar. Legszebb alkotása a kolozsvári egyetemi ifjúságnak a Mensa Academica (bennlakás és étkező), melynek alapjait 1889-ben özv. Peielle Istvánnénak férje emlékére tett nemeslelkű alapítványa (20.000 korona) vetette meg, de melynek létrejöttét a hallgatóságnak Krenner Miklós tanárjelölt vezetésével megindított és 70.000 koronát eredményező gyűjtése tette lehetővé. A Mensa 1903-ban egyetemi kezelésbe került, szép palotája 1910-ben készült el. A szegény szorgalmas diákok tanulási lehetőségeit 1918-ban már 35 alapítvány biztosította. Nem hiányozhatik előadásunkból annak említése sem, hogy a kolozsvári egyetemi ifjúság 1897-ben Kolozsvári Egyetemi Lapok címen folyóiratot indított és 1905-ben, majd 1910-ben vendégül látta az országos ifjúsági kongresszust.

Nagyobb politikai izgalmak a háborúig csak négy ízben zavarták meg a diákság életét. Először 1880 november 13-án szerepelt politikai téren a kolozsvári egyetemi hallgatóság, mikor Bartha Miklóst, a népszerű hírlapírót az egyéves önkéntesek érdekében írt cikke miatt két katonatiszt megvagdalta. A diákok megkergették a tisztet, az őrzáratokkal dacolva másnap is tüntettek, harmadnap pedig zászlók alatt vonultak fel a népgyűlésre. Miután azonban a miniszterelnök megígérte a sérelem jóvátételét és maga a király is sajnálatát fejezte ki az események felett, az ifjúság megnyugodott. A rektor beszámolójában megdicsérte önértetes és fegyelmezett magatartásukat. 1884. május 14-én a román hallgatók „Julia” önképző egyesülete ellen tüntetett a magyar diákság, mivel az egyesület nem egyetemi polgárokat is felvett tagjai közé és állandóan támadta a magyarságot. Az ügy országos visszhangot keltett, de az egyesület betiltása és Szilasy Gergely professzor nyugdíjaztatása hamarosan lecsillapította a kedélyeket. Súlyosabb természetű zavargásokat okozott 1889. március 26-án a véderőtörvényjavaslat megszavazása; a javaslat az önkénteseket eltiltotta az egyetem látogatásától. A diákok eltávolították Tisza Kálmán miniszterelnök képét az egyetemi kör helyiségéből és bevették a főkapitány ablakait. A tüntetőket öt század katona szórta szét. Az utolsó hasonló esemény a nevezetes román Memorandum- és Réplica-pörök tárgyalásai alkalmával (1892—94) zajlott le, midőn az egyetemi tanács román nemzetiségű hallgatókat vont fegyelmi eljárás alá nemzetiségi izgatás miatt. Az eljárást azonban br. Eötvös Lóránd vallás- és közoktatásügyi miniszter, atyja türelmes és emelkedett szelleméhez híven, megszüntette. Ettől kezdve a háborúig komolyabb incidens nem hátráltatta az egyetemi munkát.

A háború nagy változásokat hozott az egyetem életébe. Már az 1914. évi július 31-iki általános mozgósítás fegyverbeszólított 800 hallgatót az egyetemi alkalmazottak nagy részével együtt. Az egyetemnek is áldozatokat kellett hoznia, a tanárok fizetésük 3%-át ajánlották fel a behívottak családjainak segélyezésére s az általános takarékoságból is kivette részét az egyetem, az 1914/15. tanév végén az eddigi hiányokkal ellentétben 38.000 koronát visszafizetett az állampénztárba. A klinikákat nemsokára megtöltötték a betegek és sebesültek, a professzorok, a katonáskodó segédszemélyzet munkáját is végezve, éjt-napot egybetéve ápolták

Szabó Dénes
1856—1918

Márki Sándor
1853—1925

őket. *Szabó Dénes* tanár önkéntes ápolócsapatot szervezett a növekvő feladatok teljesítésére. A többi karok professzorai más módokat találtak a társadalmi munkában való részvételre, a bölcsészeti kar tanárai például ingyenesen látták el a református kollégium hadbavonult tanárainak óráit, nem idegenkedve a középiskolai tanítástól, csakhogy a nevelő munka félbe ne szakadjon. Az évnnyitó és évváró ünnepek hivalkodásmentesen, minden külsőség nélkül zajlottak le. „Hogyan öltünk díszruhát, — mondta *Márki Sándor* rektor az 1914/15. év bezárása alkalmával — miért kössünk díszkardot akkor, mikor fiaink, tanítványaink sáros vagy poros, szétszakadozott vagy véres ruhában rohannak előre, mind előbbre s fegyvereik éle kicsorbul az ellenséggel folytatott ádáz küzdelemben? Csöndes, nyugodt munkáért ünnepies módon hogyan osztogassunk mi pályadíjakat akkor, mikor tőlünk messze-messze, a Kárpátokban, az Alpokon, a Dunán és az Adriai-tengeren is túl vitézségi érmet, érdemrendet, altiszti vagy tiszti csillagot egy-egy ifjú élet kockáztatásáért, vagy magáért az életért osztogatnak?“ Az egyetem évkönyvei (Acta) megszűnésükig 3661 bevonult és 193 hősi halált halt diákról számolnak be ; így teljesítették az ifjak Bethlen Gábor jelmondatának parancsát: „arte et marte dimicandum“. A hallgatóság száma megfogyatkozott, az 1916/17. tanévre már csak 420-an (112 nő) iratkoztak be s ha a következő két évben nőtt is a számuk, az igazi tudományos munkát ez a szaporulat nem segítette elő, mert a hallgatók nagyrésze rövid időre, szigorlatai letétele céljából szabadságolt katona

volt, egyik-másik soha nem is vehette hasznát ennek az egyetemi kirándulásnak, mert fiatal életét nemsokára elsodorta a háború. A kevésszámú rendes hallgatóság azonban, bár az egyetemi épületek egy részét katonai célokra foglalták le, a megnehezedett viszonyok közt is komoly munkát végzett s az összeszorultság meg-hittebbé tette a viszonyt tanár és tanítvány között.

Az utolsó 1918/19. év politikai zavarai még ezt a szerényebb munkásságot is megbénították. A köztársasági kormány elrendelte, hogy az egyetem címéből Ferenc József nevét, épületéből a király képét és szobrát, címeréből a szent koronát el kell távolítani ; e rendeletet az egyetem csak részben hajtotta végre, azt a felhatalmazást pedig, mely megengedte az egyetem tanárainak, hogy a közelgő román uralomnak esküt tegyenek, a tanács egyenesen visszautasította, ugyanígy nem ismerte el a kommunista kormányt, miáltal az ország központjával minden összeköttetés megszakadt és az elkövetkező nehéz időket az egyetemnek egyedül kellett végigküzdenie. A román megszállás első pillanattól kezdve (1918. december 24) bomlásnak indította az egyetem életét. A tanárok üldöztetésnek, házkutatásoknak voltak kitéve, többet közülük túszként fogva tartottak, súlyos pénzbüntetéseket róttak ki rájuk stb. Ennek ellenére kitartottak és a második félévre 2570 hallgató iratkozott be, 83%-ban magyarok. A helyzet mindinkább tűrhetetlenné vált, 1919 január 24-én véres összetűzés történt a hallgatók és a megszálló hadsereg közt ; ennek halálos áldozatai is voltak. Az egyetemi tanács minden fenyegetés és veszély ellenére is a végsőig következetes maradt, a rektor megtagadta a szabályok értelmében, hogy a román diákok román nyelven hirdessenek gyűlést az egyetemen és nem engedélyezte a külön román egyetemi kört sem. Még megválasztották a következő évi tanácsot (rektornak *Kolosváry Bálintot*), de már május 12-én, miután a tanárok ismételten megtagadták az eskütételt (melynek követelésére a román megszálló hatalomnak akkor valóban nem is volt joga), egy román bizottság, melynek tagjai közt az egyetemnek egy magántanára és több volt tanítványa szerepelt, erőszakkal birtokba vette az egyetemet, csak az aznapra kitűzött doktoravatást engedve még megtartani. A rektornak az utolsó felavatott ifjakhoz intézett profétikus szavai zárták be az egyetem első kolozsvári korszakát : „Az igazság a mi felszabadítónk, a mi feltámadásunk biztos záloga“.

A tanárok egy része Budapestre távozott és ott tartotta fenn az egyetem folytonosságát, míg az Szegeden állandóbb otthonra nem talált. A Kolozsvárt maradt tanárok azonban ragaszkodtak ahhoz, hogy az ősi székhelyen ne szűnjék meg a magyar egyetemi élet s mindent elkövettek az egyetem feltámasztására. Réz Mihály professzor vetette fel az 1920. április 17-én tartott tanácsülésben azt a gondolatot, hogy az erdélyi magyar felekezetek közös erővel állítsanak fel egy felekezetközi tudományegyetemet a Ferenc József tudományegyetem tanárainak bevonásával. A jellemzően erdélyi gondolat kedvező fogadtatásra talált és a felekezetek közös tanácsa 1920. június 21-én ki is mondta az egyetem megalapítását ; a közös szándékot a három püspök azonnal tudomására hozta a román közoktatási miniszternek. A román közvélemény a tervet természetesen ellenezte és leg-

feljebb úgy vélte megvalósíthatónak, ha a magyar egyetem valamelyik vidéki városba költözik, erre azonban magyar oldalon nem mutatkozott hajlandóság. Az eredménytelen vitában eltelt a tanév s mikor Nagy Károly református püspök látta a helyzet reménytelenségét, meghívta a bölcsészeti és matematikai kar még ottlevő professzorait az új életre hívott református tanárképzőintézethez tanárnak. Az egyetemnek ez az utóélete egyetlen tanévig tartott, a református tanárképző 1920/21-ben működött 36 tanárral és 198 hallgatóval, 1921. szeptemberében a román kormány betiltotta. A kolozsvári magyar egyetemi oktatás ezzel két évtizedre megszűnt.

★

AZ EGYETEM NYILVÁNOS RENDES ÉS RENDKIVÜLI TANÁRAI

1872—1919

A jogi és államtudományi kar kezdetben 12 tanszékkal indult meg, ez a szám később 16-ra szaporodott. A római jogot *Farkas Lajos* (1872—1915) adta elő, utódja *Kiss Mór* (1915) lett, aki 1886 óta a pandekta-jog külön tanszékét látta el. Jogtörténeti előadásokat *Óvári Kelemen* (1872—1916), utána *Bochkor Mihály*, előbb az egyetem magántanára (1917—) tartott, a tanszék előbb „egyetemes európai és hazai jogtörténet“, majd „magyar alkotmány- és jogtörténet“ címet viselt. A közjog és a közigazgatási jog eleinte egy tanszéken belül foglalt helyet, tanárai *Korbuly Imre* (1872—1876), *Torma Károly* (1877—1879, Budapestre távozott), *Lindner Gusztáv* (1879—1901), *Nagy Ernő* (1902—1913), *Réz Mihály*, az egyetem magántanára (1913—1916) és *Szandtner Pál* az egyetem magántanára (1917—) voltak. A közigazgatási jog *Boér Elek* (1908—) kinevezésével, ki szintén az egyetem magántanára volt, külön tanszéket nyert. A nemzetgazdaság- és pénzügytan tanszékét *Berde Áron* (1872—1890), *Pisztóry Mór* (1891—1905) és *Navratil Ákos* (1905—), a statisztikai tanszéket *Vályi Gábor* (1872—1905), *Kenéz Béla* (1907—1918, Budapestre távozott) és *Kovács Gábor*, előzőleg az egyetem magántanára (1918—) töltötték be. *Jenei Viktor* (1872—1887) jogbölcészet, jogi enciklopédia és protestáns egyházjog előadására neveztetett ki, de 1875-től kezdődőleg az utóbbi tárgyat nemzetközi joggal cserélte fel. Az így átalakított tanszéket utána *Werner Rezső* (1888—1905), *Somló Bódog*, az egyetem magántanára (1905—1918) és *Mór Gyula* (1918—) vették át. Politikát *Concha Győző* (1872—1892, Budapestre távozott), *Kuncz Ignác* (1893—1903), *Balogh Artur* (1904—1916) és *Réz Mihály*, az egyetem magántanára (1916—), magyar magánjogot *Kolosváry Sándor* (1872—1910) és *Kolosváry Bálint*, előzőleg az egyetem magántanára (1911—), míg osztrák magánjogot *Haller Károly* (1872—1905), *Kolosváry Bálint* (1906—1911) és *Menyhárt Gáspár*, szintén kolozsvári magántanár (1911—) adtak elő. A büntetőjog tanárai *Groisz Gusztáv* (1872—1894) és *Lukáts Adolf* (1894—)

Korbuly Imre
1844—1876

Farkas Lajos
1841—1921

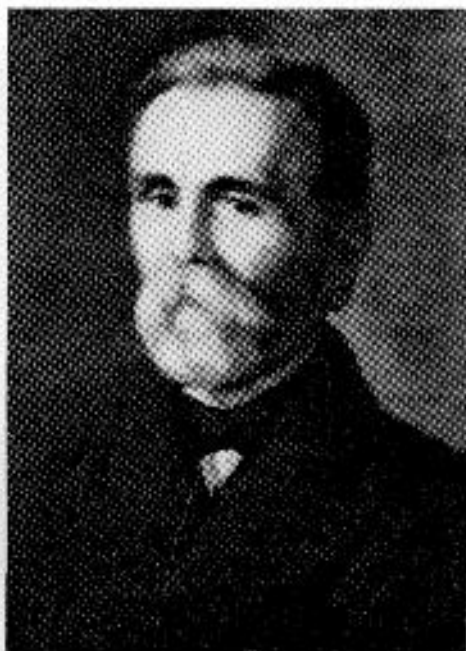
Boér Elek
sz. 1872

Réz Mihály
1878—1921

Jenei Viktor
1840—1887

Vályi Gábor
1844—1926

Kuncz Ignác
1841—1903

Balogh Artur
sz. 1866

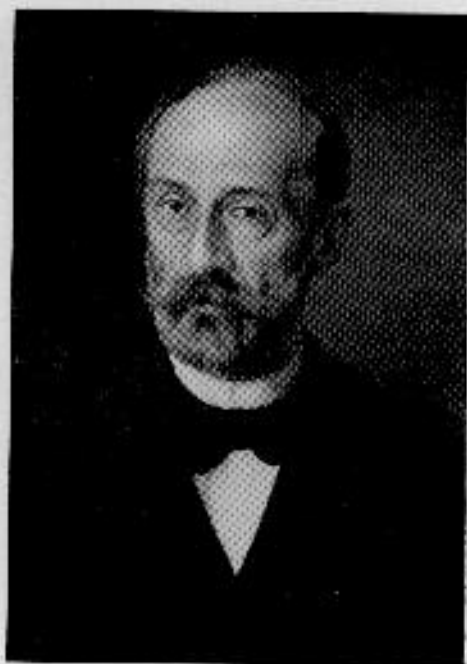
Menyhárt Gáspár
1868—1940

Jancsó György
1853—1911

Tóth Károly
1876—1928

Csiky Viktor
1839—1924

voltak. *Finkey Ferenc*, kolozsvári magántanár 1912—1915 között, mint a büntető perjog tanára működött, míg a pozsonyi egyetemre nem távozott. A polgári törvénykezési jog és a kereskedelmi és váltójog kezdetben egy tanszéken belül került előadásra *Plósz Sándor* (1872—1881, Budapestre távozott) és *Nagy Ferenc* (1881—1891) tanársága idején. Ezután a tanszék kettéválasztatott és polgári törvénykezési jogot *Jancsó György* (1891—1912) és *Tóth Károly* (1913—), míg kereskedelmi és váltójogot *Klupathy Antal* (1894—1911), *Helle Károly*, az egyetem magántanára (1912—1914, Budapestre távozott) és *Kuncz Ödön*, szintén kolozsvári magántanár (1914—) adtak elő. Az egyházjog tanárai *Csiky Viktor* (1872—1899) és *Kosutány Ignác*, kolozsvári magántanár (1900—) voltak.

Az orvosi kar eredeti 12 tanszéke az idők folyamán 17-re emelkedett. Az egyes tanszékeket a következő nyilvános rendes és rendkívüli tanárok töltötték be: 1. Leíró- és tájbonctan: *Czifra Ferenc* (1872—1876), *P. Thewrewk Aurél* (1877—1881, Budapestre távozott) és *Davidá Leó*, az egyetem magántanára (1882—). 2. Élet- és szövettan: *P. Thewrewk Aurél* (1872—1877), *Klug Nándor* (1878—1891, Budapestre távozott), *Udránszky László* (1891—1910, Budapestre távozott). 1895 óta a tanszék csak az élettanra szorítkozott, a szövet- és fejlődés-tant az orvostani hallgatók is a matematikai karon hallgatták. Már csak élettant adott le *Veress Elemér*, előzőleg az egyetem magántanára (1913—). 3—4. Általános kór- és gyógytan, gyógyszer-tan: *Ajtai Kovách Sándor* (1872—1873), *Högyes Endre* (1875—1883, Budapestre távozott), *Bókay Árpád* (1883—1890, Budapestre távozott). Ezután a tanszék kettéosztatott; kór- és gyógytant *Löte József*, az egyetem neveltje (1890—) adott elő, míg a gyógyszer-tani tanszéket *Tóth Lajos* nyerte el (1890—1897); kultuszminiszteri államtitkárrá kinevezetvé, tanszékét 1913-ig helyettesítéssel látták el; utódává *Jakabházy Zsigmond* kolozsvári magántanár neveztetett ki. *Issekutz Béla*, kolozsvári magántanár 1919-ben neveztetett ki a kísérleti gyógyszerhatástan katedrájára. 5. Kórbonctan: *Genersich Antal* (1872—1895, Budapestre távozott), *Buday Kálmán* kolozsvári magántanár (1896—1914, Budapestre távozott), *Veszprémi Dezső* kolozsvári magántanár (1914—). 6—7. Törvényszéki orvostan és közegészségtan: *Fodor József* (1872—1873, Budapestre távozott), *Ajtai Kovách Sándor* (1874—1882, Budapestre távozott). Ezután a tanszéket kettéosztották, törvényszéki orvostant *Belky János* (1883—1892), *Kenyeres Balázs* (1894—1914, Budapestre távozott) és *Demeter György*, előzőleg az egyetem magántanára (1919—), közegészségtant pedig *Rózsahegy Aladár* (1883—1896) és *Rigler Gusztáv* (1899—) adtak elő. 8. Állatgyógytan és állatrendészet: *Mina János* (1872—1880), ezután a tanszék megszűnt. 9. Élet- és kórvegytan: *Plósz Pál* (1872—1874, Budapestre távozott), *Ossikovszky József* (1874—1888), azután helyettesítve, majd *Reinbold Béla* kolozsvári magántanár (1912—). 10. Belgyógyászat: *Máchik Béla* (1872—1879), *Purjesz Zsigmond* (1880—1911), *Jancsó Miklós* (1911—). 11. Sebészet: *Brandt József* (1872—1904), *Makara Lajos* (1905—1915), azután helyettesítve. 12. Orthopaed sebészet: *Hevesi Imre*, kolozsvári magántanár (1914—). 13. Szemészet: *Schulek Vilmos* (1872—1874, Buda-

Davida Leó
1852—1929

Klug Nándor
1845—1909

Bókay Árpád
1856—1919

Tóth Lajos
1856—1926

Udránszky László
1862—1914

Lőte József
1856—1938

Ajtai Kovách Sándor
1845—1917

Jakabházy Zsigmond
sz. 1867

Belky János
1851—1892

Genersich Antal
1842—1918

Rigler Gusztáv
1868—1930

Rózsahegyi Aladár
1855—1896

Mina János
1829—1880

Plósz Pál
1844—1902

Jancsó Miklós
1868—1930

Reinbold Béla
1875—1927

Makara Lajos
1861—1915

Hevesi Imre
1867—1921

Hoór Károly
1858—1927

Imre József
1851—1933

Demeter György
1876—1925

Brandt József
1839—1912

Genersich Gusztáv
1865—1921

Maizner János
1828—1902

Marschalkó Tamás
1862—1915

Lechner Károly
1850—1922

pestre távozott), *Szilágyi Ete* (1875—1894), *Hoór Károly* (1894—1908, Budapestre távozott), *Imre József* (1909—). 14. Szülészet : *Maizner János* (1872—1892), azután szülészet és nőgyógyászat címen *Szabó Dénes* (1892—1918). 15. Bőr- és bujakórtan : *Géber Ede* (1874—1891), *Marschalkó Tamás* (1897—1915), azután helyettesítve. 16. Elmekórtan : *Lechner Károly* (1889—). 17. Gyermekgyógyászat : *Genersich Gusztáv* kolozsvári magántanár (1917—).

A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karon eredetileg 10 tanszék volt, ez a szám később 16-ra emelkedett. A kar tanárai a következők voltak : 1. Bölcsélet : *Szász Béla* (1872—1896), *Böhm Károly* (1896—1911), *Pauler Ákos* (1912—1916, Budapestre távozott), *Bartók György* kolozsvári magántanár (1917—). 2. Neveléstudomány : *Felméri Lajos* (1872—1894), *Schneller István* (1895—). 3—5. Magyar nyelv és irodalom : *Imre Sándor* (1872—1886), *Szinnyei József* (1886—1890). 1890 után két tanszék : a) magyar nyelv és finnugor összehasonlító nyelvészet : *Szinnyei József* (1890—1893, Budapestre távozott), *Halász Ignác* (1893—1901), *Szilasi Móric* (1902—1905), *Zolnai Gyula* (1906—1917, Pozsonyba távozott), b) magyar irodalom : *Széchy Károly* kolozsvári magántanár (1890—1905, Budapestre távozott), *Dézi Lajos* (1906—1932). 1893-ban állítottott fel a c) uralaltáji összehasonlító nyelvészeti tanszék : *Bálint Gábor* (1893—1913), *Gombocz Zoltán* (1914—). 6. Classica philologia I. : *Hóman Ottó* (1872—1885), *Hegedüs István* kolozsvári magántanár (1886—1891, Budapestre távozott), *Pecz*

Schneller István
1847—1939

Zolnai Gyula
sz. 1862

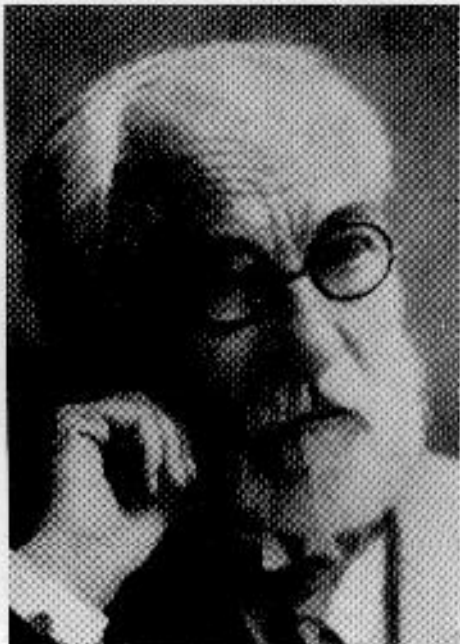
Széchy Károly
1848—1906

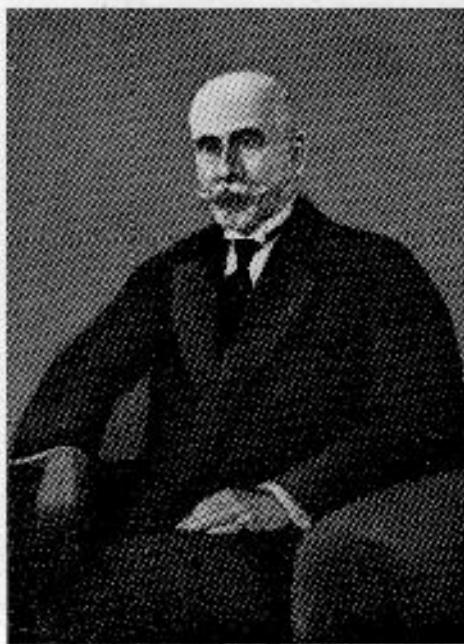
Dézsi Lajos
1868—1932

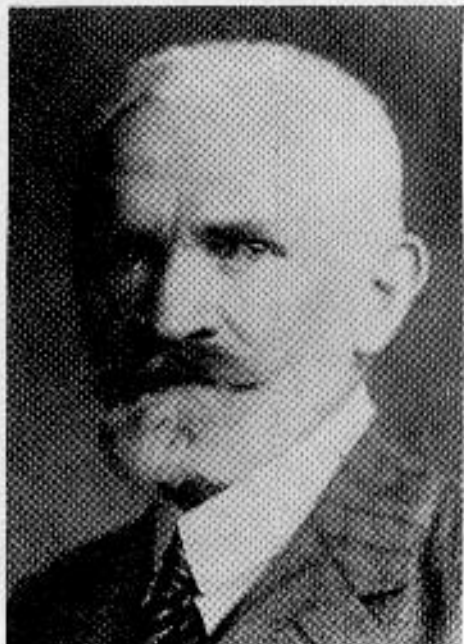
Bálint Gábor
1844—1913

Csengery János
sz. 1856

Pósta Béla
1862—1919

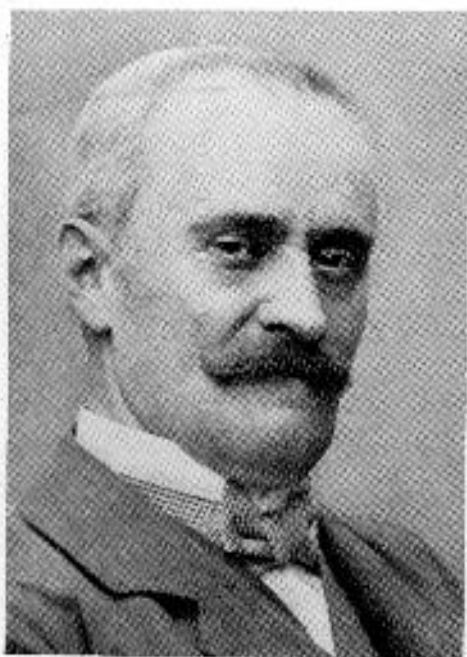
Cholnoky Jenő
sz. 1870

Vályi Gyula
1855—1913

Martin Lajos
1827—1897

Farkas Gyula
1847—1930

Abt Antal
1828—1902

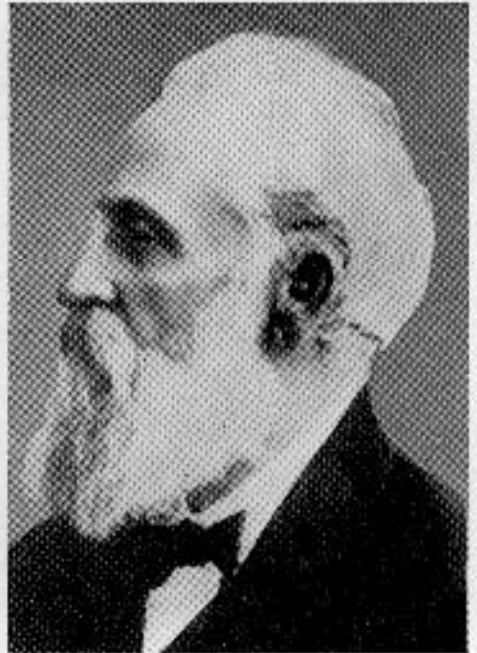
Fabinyi Rudolf
1868—1920

Koch Antal
1843—1927

Szádeczky Kardoss Gyula
1860—1935

Entz Géza
1842—1919

Vilmos (1891—1895, Budapestre távozott), Csengery János (1895—). 7. Classica philologia II.: Szamosi János (1872—1909), Némethy Géza (1909—1912, Budapestre távozott), Hornyánszky Gyula (1913—). 8. Német nyelv és irodalom: Meltzl Hugó (1872—1908), Bleyer Jakab (1908—1911, Budapestre távozott), Schmidt Henrik (1911—). 9. Francia nyelv és irodalom: Haraszti Gyula (1895—1909, Budapestre távozott), Karl Lajos (1913—). 10. Román nyelv és irodalom: Szilasy Gergely (1872—1886), Moldován Gergely (1886—). 11. Egyetemes történet: Ladányi Gedeon (1872—1886), Lánczy Gyula (1886—1891, Budapestre távozott), Márki Sándor (1892—). 12. Ókori egyetemes történet: Schilling Lajos kolozsvári magántanár (1883—). 13. Magyar történelem: Szabó Károly (1872—1890), Szádeczky Kardoss Lajos (1891—). 14. Magyar művelődéstörténet: Vajda Gyula kolozsvári magántanár (1883—1909), Erdélyi László (1911—). 15. Történeti segédtudományok: Finály Henrik (1872—1898), utána a katedra betöltetlen maradt. 16. Régészet: Pósta Béla (1898—1915). 17. Földrajz: Terner Adolf (1874—1904), Cholnoky Jenő (1905—).

A matematikai és természettudományi kar 7 tanszékkal kezdte meg működését, ehhez idővel még 4 tanszék járult. A kar tanárai a következők voltak: 1. Elemi mennyiségtan: Brassai Sámuel (1872—1883), Réthy Mór (1884—1886, Budapestre távozott), Vályi Gyula kolozsvári magántanár (1887—1912), Haar Alfréd (1912—). 2. Felsőbb mennyiségtan: Martin Lajos (1872—1897), Schlesinger Lajos kolozsvári magántanár (1897—1911, Budapestre távozott), Fejér Lipót (1911, Budapestre távozott), Riesz Frigyes (1912—, Szegedre távozott). 3. Ábrázoló geometria: Klug Lipót kolozsvári magántanár (1896—1917). 4. Mennyiségügyi fizika: Réthy Mór (1874—1884), Vályi Gyula (1884—1887), Farkas Gyula (1887—1915), Ortway Rudolf kolozsvári magántanár (1915—). 5—6. Kísérleti fizika: Abt Antal (1872—1902), Tangl Károly (1903—1916), Pogány Béla kolozsvári magántanár (1918—). A második, gyakorlati fizikai tanszéken: Pfeiffer Péter kolozsvári magántanár (1904—). 7—8. Vegytan: Fleischer Antal (1872—1877), Fabinyi Rudolf (1878—), a második tanszéken: Ruzitska Béla kolozsvári magántanár (1913—). 9. Ásványtan-földtan: Koch Antal (1872—1895, Budapestre távozott), Szádeczky Kardoss Gyula (1896—). 10. Növénytan: Kamitz Ágost (1872—1896), Istvánffi Gyula kolozsvári magántanár (1897—1899, Budapestre távozott) szőlészeti igazgatónak), Richter Aladár (1901—1913), Györffy István kolozsvári magántanár (1914—). A növényrendszertan külön tanszékét Borbás Vince (1902—1905) látta el. 11. Állattan: Entz Géza (1872—1889, Budapestre távozott), Apáthy István (1890—).

MAKKAI LÁSZLÓ

AZ EGYETEMI HALLGATÓK STATISZTIKÁJA
1872—1919

Tanévben	Jogi	Orvosi	Bölcs. nyelv és történet tud.	Math. és term. tud.	Gyógy- szerész hallga- tók	Össze- sen	
		k a r o k b a n					
1872—73.....	173	27	21	32	5	258	
1873—74.....	154	46	43	52	11	306	
1874—75.....	170	51	66	66	24	377	
1875—76.....	187	65	55	67	32	406	
1880—81.....	228	96	71	46	29	470	
1881—82.....	225	100	67	42	22	456	
1882—83.....	227	93	71	39	26	456	
1883—84.....	235	108	66	33	23	465	
1884—85.....	232	106	63	32	23	456	
1885—86.....	256	120	65	29	34	504	
1890—91.....	268	150	85	39	65	607	
1891—92.....	277	142	90	36	77	622	
1892—93.....	299	152	80	38	55	624	
1893—94.....	243	137	86	41	18	525	
1894—95.....	344	123	87	41	34	629	
1895—96.....	369	113	130	56	34	702	
1900—01.....	960	98	220	91	34	1403	
1901—02.....	1085	106	249	115	47	1602	
1902—03.....	1181	134	254	124	61	1754	
1903—04.....	1333	122	267	134	69	1925	
1904—05.....	1646	140	297	137	70	2290	
1905—06.....	1687	182	304	133	80	2386	
1910—11.....	1578	363	212	96	110	2359	
1911—12.....	1624	399	199	85	98	2405	
1912—13.....	1467	491	186	92	107	2343	
1913—14.....	1352	559	189	87	115	2302	
1914—15.....	698	279	142	65	32	1216	
1915—16.....	354	169	112	46	22	703	
1916—17.....	188	108	89	23	12	420	
1917—18.....	302	227	99	49	26	703	
1918—19.....			Évkönyv nem jelent meg.				